

ES un ES budžets

Publicēts: 31.08.2020.

Atjaunināts: 14.01.2021.

Kas ir Eiropas Savienība?

Eiropas Savienība (turpmāk - ES) ir vairāku Eiropas valstu ekonomiska un politiska apvienība. Tā darbojas uz valstu savstarpējo līgumu pamata, kuros noteikti svarīgākie kopīgie mērķi, politikas, darbības instrumenti, tiesību sistēma, institūcijas, to funkcijas un lomas lēmumu pieņemšanas procesā. Latvija ES pievienojās 2004. gada 1. maijā. ES pamatā ir tiesiskums – visas tās darbības balstās [Līgumos](#), par kuriem brīvprātīgi un demokrātiski ir vienojušās tās dalībvalstis.

ES tiek pārvaldīta pēc pārstāvības demokrātijas principa, proti, tās pilsoņi Savienības līmenī ir tieši pārstāvēti [Eiropas Parlamentā](#), bet dalībvalstis ir pārstāvētas [Eiropadomē](#) un [ES Padomē](#).

Kas ir Eiropas Savienības budžets?

ES budžets, kuru izstrādā Eiropas Komisija un savstarpējās diskusijās apstiprina Eiropas Parlaments un Padome, tiek sastādīts vienam gadam un ietver visus plānotos ieņēmumus un izdevumus dažādiem pasākumiem, ko ES īsteno šī viena gada laikā. ES budžets atšķirībā no nacionālajiem budžetiem, kas nodrošina publiskus pakalpojumus un finansē sociālās aizsardzības sistēmu, galvenokārt ir ieguldījumu budžets ES dalībvalstu kopējo mērķu sasniegšanai.

Ikgadējā ES budžeta saistības (juridiska pilnvara nodrošināt finansējumu, ja ir izpildīti noteikti nosacījumi) un maksājumi (finanšu līdzekļu pārskaitījums vai izsniegšana, kas izriet no saistībām) tiek apstiprināti, ievērojot ES daudzgadu finanšu shēmā noteiktos apjoma ierobežojumus un parasti ir zemāki par tiem, kas nodrošina zināmu elastību neparedzētu apstākļu gadījumā. Budžeta izpildē jāievēro arī ES pašu resursu ierobežojumi, kas noteikti ar Padomes lēmumu par Pašu resursu sistēmu.

ES budžeta juridisko pamatu veido:

- Līgums par Eiropas Savienības darbību, it īpaši tā 310.–324.panti par finanšu noteikumiem, tostarp ES pašu resursiem, daudzgadu finanšu shēmu, budžeta procedūru, tās īstenošanu un atbrīvošanu no atbildības;
- Līgums par Eiropas Savienību, kas galvenokārt nosaka Eiropas Savienības kopējās ārpolitikas un drošības politikas finansēšanu;
- Padomes Regula (ES, Euratom) Nr.1311/2013 (2013.gada 2.decembris), ar ko nosaka daudzgadu finanšu shēmu 2014.-2020.gadam, kas grozīta ar Padomes Regulu 2015/623 (2015.gada 21.aprīlis) un ar Padomes Regulu 2017/1123 (2017.gada 20.jūnijs);
- Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES, Euratom) Nr.1046/2018 (2018.gada 18.jūlijs) par finanšu noteikumiem, ko piemēro Savienības vispārējam budžetam, ar kuru groza Regulas (ES) Nr. 1296/2013, (ES) Nr. 1301/2013, (ES) Nr. 1303/2013, (ES) Nr. 1304/2013, (ES) Nr. 1309/2013, (ES) Nr. 1316/2013, (ES) Nr. 223/2014, (ES) Nr. 283/2014 un Lēmumu Nr. 541/2014/ES, un atceļ Regulu (ES, Euratom) Nr. 966/2012;
- Padomes Lēmums (ES, Euratom) Nr.335/2014 (2014.gada 26.maijs) par Eiropas Savienības pašu resursu sistēmu;
- Padomes Regula (ES, Euratom) Nr.608/2014 (2014.gada 26.maijs), ar ko nosaka Eiropas Savienības pašu resursu sistēmas īstenošanas pasākumus;
- Padomes Regula (ES, Euratom) Nr.609/2014 (2014.gada 26.maijs) par metodēm un procedūru, lai darītu pieejamus

tradicionālos, PVN un NKI pašu resursus, un par pasākumiem, lai izpildītu kases vajadzības, kas grozīta ar Padomes Regulu 2016/804 (2016.gada 17.maijs).

- Eiropas Parlamenta, Padomes un Komisijas leģislatīvais nolikums par budžeta disciplīnu, sadarbību budžeta jautājumos un pareizu finanšu pārvaldību (2013. gada 2. decembris), kura mērķis ir īstenot budžeta disciplīnu visiem izdevumiem un uzlabot ikgadējās budžeta procedūras darbību un iestāžu sadarbību budžeta jautājumos, kā arī nodrošināt pareizu finanšu pārvaldību.

Eiropas Savienības budžeta veidošanas pamatprincipi un struktūra

ES budžeta izveidē un izpildē ievēro 9 pamatprincipus: vienotības, budžeta precizitātes, gada pārskata, līdzsvara, norēķinu vienības, universāluma, specifiskācijas, pareizas finanšu vadības, kas paredz efektīvu iekšējo kontroli, un pārredzamības principus.

ES budžetu veido vispārējais pārskats par ieņēmumiem un 10 iedaļas atbilstoši katrai ES institūcijai – Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Komisijai, Eiropas Savienības Tiesai, Revīzijas palātai, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai, Reģionu komitejai, Eiropas Ombudam, Eiropas Datu aizsardzības uzraudzītājam un Eiropas Ārējās darbības dienestam.

Eiropas Komisijas iedaļu (3.iedaļa) veido darbības izdevumi (~95% izdevumu), kuri ir paredzēti dažādu ES realizēto aktivitāšu un programmu finansēšanai, kā arī to ieviešanas administratīvie izdevumi, savukārt, citu institūciju iedaļas veido tikai administratīvie izdevumi.

ES budžeta līdzekļi tiek plānoti 40 politiku (darbību) jomās (piemēram, uzņēmējdarbība, jūrlietas, zivsaimniecība, izglītība un kultūra, lauksaimniecība un lauku attīstība, enerģētika un transports, iekšējais tirgus u.c.), ar nolūku paaugstināt budžeta vadības pārredzamību, ņemot vērā pareizas finanšu vadības principus, jo īpaši lietderību un efektivitāti.

ES budžets tiek īstenots ar fondu (piemēram, Kohēzijas fonds) un programmu (piemēram, Erasmus, Apvārsnis 2020) starpniecību. Programmas un fondi ir cieši saistīti ar ES daudzgadu finanšu shēmas izdevumu kategorijām (*headings*). Izdevumu budžeta līnijas norāda uz programmu vispārējiem un specifiskiem mērķiem. Šāda struktūra sniedz caurspīdīgu pārskatu par budžeta piešķirumiem katrai politikas jomai un veido saikni starp mērķiem un finanšu resursiem.

Saskaņā ar līdzsvara principu, ES budžets nedrīkst būt ar deficītu.

ES daudzgadu finanšu shēma

Kopš 1988.gada ES budžeta izdevumi tiek plānoti pēc daudzgadu finanšu shēmas, kas zināma kā finanšu ietvars (iepriekš finanšu perspektīva). Ar Lisabonas līguma stāšanās spēkā daudzgadu finanšu shēmai ir juridisks spēks (Līguma par Eiropas Savienības darbību 312.pants).

Daudzgadu finanšu shēma sniedz stabilu pamatu budžeta īstenošanai vismaz piecu gadu periodā. Tas ļauj ES un tās dalībvalstīm plānot politikas ilgākam laika periodam un tāpēc ieviest tās efektīvāk, t.sk. ieviešot nacionālos pasākumus, kuriem ir Eiropas pievienotā vērtība (*European Value Added, EVA*).

Regulu par ES daudzgadu finanšu shēmu, kuras priekšlikumu izstrādā Eiropas Komisija, Padome apstiprina arvienprātīgu lēmumu pēc Eiropas Parlamenta piekrišanas. Tā ir daļa no visaptverošas dokumentu paketes, kas ietver arī dokumentus par Pašu resursu sistēmu un tiesību aktus, kas nosaka izdevumu programmu un fondu ieviešanas noteikumus un līdzekļu piešķiršanas kritērijus.

Daudzgadu finanšu shēma nodrošina, ka vidējā termiņā ES izdevumi, sadalot tos politikas jomās, tā saucamajās kategorijās (*headings*), attīstās sistemātiski un nepārsniedz maksimāli pieļaujamus apjomus. Pastāv divu veidu apjoma ierobežojumi:

- gada maksimālais apjoms katrā izdevumu kategorijā (tiek izteikts kā maksimālā saistību summa);
- gada vispārējais maksimālais apjoms saistībās un maksājumos (tiek izteikts arī procentos no ES nacionālā kopienākuma).

Ikgadējā ES budžeta saistības un maksājumi tiek apstiprināti, ievērojot minētos apjoma ierobežojumus un parasti ir zemāki par tiem, kas nodrošina zināmu elastību neparedzētu apstākļu gadījumā. Tā izpildē jāievēro ES pašu resursu ierobežojumi, kas noteikti ar Padomes lēmumu par Pašu resursu sistēmu.

Lēmums par ES daudzgadu izdevumu finansēšanas avotiem – par ES pašu resursu veidiem, to maksimālajām summām, kā arī šo resursu noteikšanas metodi, ES dalībvalstīm jāpieņem vienprātīgi.

Ja Padome līdz iepriekšējās finanšu shēmas beigām nav pieņēmusi regulu, kurā ir paredzēta jaunā finanšu shēma, maksimālo apjomu un citus noteikumus, kas atbilst attiecīgās shēmas pēdējam gadam, turpina piemērot līdz šī akta pieņemšanai.

ES daudzgadu finanšu shēma 2014. – 2020.gadiem

Pašlaik spēkā esošās finanšu shēmas budžeta cikls ir no 2014. līdz 2020. gadam un septiņu gadu laikā tas paredz ieguldījumus aptuveni 1 mljrd. EUR apmērā šādās izdevumu kategorijās:

1. izdevumu kategorija — Gudra un iekļaujoša izaugsme
 - 1.a izdevumu kategorija — Konkurētspēja izaugsmei un nodarbinātībai
 - 1.b Izdevumu kategorija — Ekonomiskā, sociālā un teritoriālā kohēzija
2. Izdevumu kategorija — Ilgtspējīga izaugsme: dabas resursi
3. izdevumu kategorija — Drošība un pilsoniskums
4. izdevumu kategorija — Globālā Eiropa
5. izdevumu kategorija — Administrācija

Gada izdevumu maksimālais apjoms saistībās šai daudzgadu finanšu shēmai ir noteikts 1% apmērā no ES 28 dalībvalstu nacionālā kopienākuma (turpmāk – NKI). Savukārt, pašu resursu ierobežojums, par kuru panākta visu dalībvalstu vienošanās, ir 1,26% no ES NKI saistībās un 1,20% no ES NKI maksājumos[1].

Papildus elastību ikgadējā budžeta izpildes laikā šī daudzgadu perioda ievaros nodrošina dažādi elastības mehānismi un īpašie instrumenti, plašāku informāciju par kuriem var atrast šeit.[2]

Atsevišķos fondos tiek noteikti fiksētie dalībvalstu piešķirumi, tā saucamo “aploksņu” veidā, galvenokārt Kohēzijas politikas piešķirumi, tiešmaksājumi un piešķirumi lauku atbalsta pasākumiem Kopējās lauksaimniecības politikas ietvaros. Informācijas par tiem ir atrodama šeit.[3]

Plašāka informācija par ES daudzgadu finanšu shēmu 2014. – 2020.gadiem ir atrodama šeit[4].

ES daudzgadu finanšu shēma 2021. – 2027.gadiem

2018.gada maijā Eiropas Komisija izplatīja normatīvo aktu pakotni ar priekšlikumiem nākamajam daudzgadu plānošanas periodam, kurš ilgs no 2021. - 2027.gadam. Priekšlikumu publicēšana aizsāka laikietilpīgu un saspringtu sarunu procesu starp ES dalībvalstīm un institūcijām par ES finansējuma pieejamību tās darbības nozarēm.

Eiropas Komisija piedāvā nākamajā daudzgadu finanšu shēmā 2021.-2027.gadiem palielināt ES budžeta kopapjomu līdz 1,11% no ES 27 dalībvalstu NKI, lai kompensētu Apvienotās Karalistes izstāšanās radīto iztrūkumu un spētu finansēt gan pamatpolitikas (Kohēzijas politika un Kopējā lauksaimniecības politika), gan pieaugošās vajadzības jaunajās politikās (drošība, ārējo robežu stiprināšana, migrācija).

Piedāvātās ES daudzgadu finanšu sistēmas struktūra ir atšķirīga no spēkā esošās finanšu sistēmas struktūras, atšķirīga ir arī budžeta kategoriju kompozīcija. Ierosinātas 7 kategorijas iepriekšējo 5 kategoriju vietā.

2021-2027
2014-2020
1. Vienotais tirgus, inovācija un digitalizācija
1.A. Konkurētspēja izaugsmei un nodarbinātībai
2. Kohēzija un vērtības
1.B. Ekonomiskā, sociālā un teritoriālā kohēzija
3. Dabas resursi un vide
2. Ilgtspējīga izaugsme: dabas resursi
4. Migrācija un robežu pārvaldība
3. Drošība un pilsoniskums
5. Drošība un aizsardzība
6. Kaimiņvalstis un pasaule
4. Globālā Eiropa
7. Eiropas publiskā administrācija
5. Administrācija

Eiropas Komisija ierosināja izmaiņas arī ES pašu resursu sistēmā, paredzot ne vien jaunu ieņēmumu avotu izveidi – ieņēmumi no emisiju kvotu tirdzniecības, ieņēmumi no likmes piemērošana par nepārstrādātas plastmasas atkritumiem, kā arī ieņēmumi no kopējā konsolidētā uzņēmuma ienākuma nodokļa bāzes – bet arī esošo pašu resursu pārskatīšanu. Ieņēmumu sadaļas pozitīvais elements ir pakāpeniska iemaksu atlaižu likvidēšana turīgākajām dalībvalstīm, lai iemaksāto līdzekļu apjoms pēc iespējas reālāk atbilst dalībvalstu labklājības līmenim.

Prognozējams, ka sarunas par nākamo ES daudzgadu budžetu starp dalībvalstīm un ES institūcijām varētu ilgt līdz pat diviem gadiem un galīgais kopapjoms un sadalījums pa programmām un fondiem būs atkarīgs no šajās sarunās pieņemtajiem lēmumiem.

Plašāka informācija par ES daudzgadu budžetu 2021. – 2027.gadiem ir pieejama šeit.[5]

[1] Ievērojot Komisijas 2016.gada 21.decembra paziņojumu Nr.829 (COM(2016) 829 final) pašu resursu ierobežojumi pārrēķināti SA no 1,29% uz 1,26% un MA no 1,23% uz 1,20%.

[2] http://ec.europa.eu/budget/mff/flexibility/index_en.cfm

[3] http://ec.europa.eu/budget/mff/preallocations/index_en.cfm

[4] http://ec.europa.eu/budget/mff/index2014-2020_en.cfm

[5] http://ec.europa.eu/budget/mff/index2021-2027_en.cfm

Eiropas Savienības budžeta ieņēmumi (pašu resursi)

Finanšu avots ES kopīgo politiku finansēšanai ir ES budžeta ieņēmumi, ko galvenokārt veido dalībvalstu iemaksas jeb t.s. ES pašu resursu (*own resources*) maksājumi (no 2004. līdz 2015.gadam vidēji 93% gadā). Nelielu daļu no ES budžeta ieņēmumiem nodrošina citi ieņēmumi, tādi kā soda naudas, iepriekšējā gada budžeta izpildes pārpalikums u.tml. (no 2004. līdz 2015.gadam vidēji 7% gadā).

ES dalībvalstu saistības veikt pašu resursu iemaksas nosaka Līgums par Eiropas Savienības darbību (311.pants), kā arī Padomes 2014.gada 26.maija Lēmums par Eiropas Savienības pašu resursu sistēmu (2014/335/ES, Euratom). Dalībvalstu iemaksas jāveic katru gadu (ik mēnesi). Latvijā pašu resursu administrēšanu regulē Ministru kabineta 2016.gada 15.marta noteikumi Nr. 157 „Eiropas Savienības pašu resursu sistēmas funkcionēšanas kārtība”.

Saskaņā ar Līguma par ES darbību 311. pantu Savienība nodrošina līdzekļus, kas vajadzīgi, lai tā sasniegtu savus mērķus un īstenotu savu politiku. Neskarot citus ieņēmumus (tādus kā soda naudas, iepriekšējā gada budžeta izpildes pārpalikums u.c.), kas laikā no 2014. līdz 2017.gadam vidēji gadā veidoja 9,65%, budžetu pilnībā finansē no pašu resursiem (*own resources*).

Laika posmam sākot ar 2014.gada 1.janvāri ES dalībvalstu pienākumu veikt pašu resursu iemaksas nosaka Padomes 2014.gada 26.maija Lēmums par Eiropas Savienības pašu resursu sistēmu (2014/335/ES, Euratom). Ikmēneša iemaksu veikšanas praktiskā kārtība noteikta ar Padomes Regulām (ES, Euratom) Nr.608/2014 un 609/2014. Latvijā pašu resursu administrēšanu regulē Ministru kabineta 2016.gada 15.marta noteikumi Nr.157 „Eiropas Savienības pašu resursu sistēmas funkcionēšanas kārtība”.

ES pašu resursu ierobežojumi, kas noteikti ar Padomes lēmumu par Pašu resursu sistēmu (procentos no ES NKI), jāievēro budžeta izpildē.

Saskaņā ar Lēmumu par Eiropas Savienības pašu resursu sistēmu (2014/335/ES, Euratom) Pašu resursus veido:

- 1 Tradicionālie pašu resursi (turpmāk – TPR) (*traditional own resources*) – muitas nodokļi un nodevas, maksājumi un citas nodevas, kas paredzētas cukura tirgu kopīgās organizācijas sistēmā, antidempinga un kompensācijas maksājumi (aptuveni 13,6% no ES budžeta);
ES vispārējā budžetā tiek pārskaitīti 80% no aprēķinātajiem un iekasētajiem TPR, bet 20% no šiem ieņēmumiem paliek dalībvalstīs iekasēšanas izmaksu segšanai.
- 2 pievienotās vērtības nodokļa (turpmāk - PVN) resurss (*value added tax based own resource*), kas tiek maksāts kā noteikts procents (0,3%) no dalībvalstu aprēķinātās t.s. harmonizētās PVN bāzes – faktiskajiem PVN ieņēmumiem, kas tiek koriģēti balstoties uz dalībvalstu PVN likumdošanas atšķirībām no ES direktīvām (aptuveni 11,9% no ES budžeta);
- 3 NKI resurss (*gross national income based own resource*), ar kura palīdzību tiek nodrošināts atlikušais ES budžeta finansējums, ko maksā, balstoties uz katras dalībvalsts NKI apjoma īpatsvaru ES NKI (aptuveni 64,9% no ES budžeta).
Tām ES dalībvalstīm, kas iemaksā lielāku daļu ES budžetā, ir piešķirti samazinājumi jeb t.s. "atlaides" pašu resursu iemaksām ES budžetā – korekcijas Apvienotās Karalistes iemaksām, samazināta PVN resursa likme (Vācijai, Zviedrijai, Nīderlandei), bruto samazinājumi gada NKI iemaksām (Nīderlandei, Zviedrijai, Dānijai, Austrijai).
Apvienotai Karalistei piešķirtā korekcija paredz, ka ES dalībvalstis ik gadu kompensē tai aptuveni 1/3 daļu no tās pašu resursu iemaksām. Šī t.s. „britu atlaide” tika piešķirta Lielbritānijai 1984.gadā, laikā, kad tās labklājības līmenis bija zems, bet tās īpatsvars ES kopējās lauksaimniecības politikas izdevumos, kam tajā laikā tika atvēlēta vairāk kā puse ES budžeta izdevumu,

bija niecīgs. Piemēram, no 2014.-2017.gadam „britu atlaides” apjoms bija vidēji 5,74 mljrd. EUR gadā, no kuriem Latvija finansēja vidēji 17,28 milj. EUR gadā.

ES budžets ir izdevumu budžets tādā ziņā, ka izdevumus nosaka pirms tiek aprēķināti ieņēmumi to finansēšanai, ievērojot līdzsvara principu. Ieņēmumu daļa tiek aprēķināta pakāpeniski: pirmkārt, TPR un PVN resurss, izdevumu atlikusī daļa tiek finansēta caur NKI resursu, t.i. NKI resurss kompensē starpību starp kopējo izdevumu summu un citu ieņēmumu kopsummu. Tāpēc Eiropas Komisija stingri kontrolē pašu resursu iekasēšanu un nodošanu ES budžetam un par kavējumiem tā ir tiesīga iekasēt soda naudu.

Neto bilance

Latvija ir Eiropas Savienības (ES) dalībvalsts kopš 2004.gada 1.maija. Iestājoties ES Latvija pilnā apmērā izmanto dalībvalstīm paredzētās tiesības, vienlaicīgi uzņemoties arī noteiktus pienākumus. Visām ES dalībvalstīm, tajā skaitā Latvijai, ir juridiski saistoši pienākumi veikt iemaksas kopējā Savienības budžetā. Vienlaicīgi, Latvija noteiktos apmēros, ik gadu saņem finanšu līdzekļus no ES budžeta dažādu projektu realizācijai. LR Finanšu ministrija nodrošina Latvijas iemaksu veikšanu kopējā ES budžetā, kas tiek iepļānoti valsts budžeta apakšprogrammas 41.01.00 “Iemaksas Eiropas Savienības budžetā” ietvaros. Finanšu ministrijas pienākumos ir arī ikgadēja iemaksu plānošana budžetā un to savlaicīga pārskatīšana.

Neto bilance ir rādītājs, kurš norāda uz starpību starp ES dalībvalstu iemaksāto līdzekļu apjomu budžetā un saņemto līdzekļu apjomu no tā. Rādītājs par veikto iemaksu un saņemtā finansējumu starpību no ES budžeta strukturē dalībvalstis neto saņēmējvalstīs un neto maksātājvalstīs.

 [2019. gads](#)

 [2018. gads](#)

 [2017. gads](#)

 [2016. gads](#)

 [2015. gads](#)

 [2014. gads](#)

 [2013. gads](#)

Eiropas Komisijas Budžeta ģenerāldirektorāta mājas lapas sadaļā [„Īsi un kodolīgi par Eiropas Savienības budžetu”](#).

- [Eiropas Komisijas mājaslapā](#)
- [ES vispārējais budžets tiešsaistē](#)
- [Eiropas Parlamenta Budžeta komitejas mājaslapā](#)

ES institūcijas

Skatīt vairāk

Dalība Eiropas Savienībā

[Skatīt vairāk](#)

**Ekonomikas un monetārās savienības
nākotne**

[Skatīt vairāk](#)

**ES finanšu interešu
aizsardzība**

[Skatīt vairāk](#)

Lisabonas līgums

[Skatīt vairāk](#)

ES publiskās konsultācijas

[Skatīt vairāk](#)

Twinning

[Skatīt vairāk](#)

TAIEX

[Skatīt vairāk](#)